

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано навчальні плани з підготовки вчителів початкової ланки, подано порівняльну характеристику навчальним планам різних вищих навчальних закладів; розкрито проблему формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: професійно-педагогічна культура, вчителі початкових класів, професійна освіта, педагогічна освіта, процес підготовки вчителів початкової школи.

Одним із найбільш важливих здобутків сучасної педагогічної науки стало усвідомлення того, що підготовка вчителів до професійної діяльності функціонує і розвивається як складна за своїм змістом і структурою система, яка тісно пов'язана з навколишнім середовищем і власними внутрішніми властивостями.

Звертаючись в своєму дослідженні до виявлення тенденцій і закономірностей, що зумовлюють формування професійно-педагогічної культури вчителя початкових класів, ми виходили з того, що, з одного боку, підготовка вчителів до професійної діяльності існує і розвивається як складова системи педагогічної освіти, вищої професійної освіти і освіти в цілому. З іншого – вона є елементом більш складної системи соціальних інститутів, які виникають і змінюються під впливом потреб суспільства у соціалізації людини, її цілеспрямованої підготовки до активної і продуктивної життєдіяльності, творення нового заради себе та інших людей. Цілі, зміст, способи підготовки вчителів до професійної діяльності, проблеми, що виникали на шляху їх усвідомлення і реалізації є відображенням тих процесів, які виникають на перетині освітніх потреб суспільства та власних можливостей системи підготовки щодо їх задоволення.

Останні публікації. Професійно-педагогічна культура розкриває особливості професійної діяльності і особистості педагога-професіонала. Феномен професійно-педагогічної культури з різних позицій розглядається в педагогічних дослідженнях О.Бондаревської, М.Віленського, І.Ісаєва, Н.Крилової, М.Левіної, Є.Силаєвої, В.Сластьоніна та ін. Найбільш змістовно і концептуально представлено розуміння професійно-педагогічної культури в дослідженнях О.Бондаревської та І.Ісаєва.

Узагальнено головні підходи, які існують у науковій літературі з приводу сутності та структури педагогічної культури. Їх можна представити таким чином.

Ряд дослідників розглядають професійно-педагогічну культуру як системне утворення. Так, М.Васильєва, С.Омельченко підходять до аналізу професійно-педагогічної культури як до динамічної системи педагогічних знань, умінь, цінностей, діяльності і професійної підготовки. О.Гармаш розуміє її як системне, динамічне утворення особистості вчителя, що включає професійно-етичні, особистісно-професійні, громадянські якості. Є.Бондаревська розглядає професійно-педагогічну культуру як динамічну систему педагогічних цінностей, творчих способів діяльності й особистісних досягнень учителів, показниками якої є гуманістична позиція, психолого-педагогічна компетентність, освіченість з фахового предмета, досвід творчої діяльності, культура професійної поведінки.

Подібні погляди і в О.Краснової, яка, однак, визначає професійно-педагогічну культуру не як систему, а як інтегральну соціальну якість особистості, динамічне явище, в основу якого покладено психолого-педагогічну підготовку, особистісні якості. Так само як інтегральну, системну єдність, яка містить дещо інші компоненти: духовно-інтелектуальний, процесуальний, творчий, цілісно-емоційний, розуміють професійно-педагогічну культуру Л.Нейштадт, Т.Левашова, Ю.Рябов.

Мета статті. Проаналізувати навчальні плани з підготовки вчителів початкової ланки та дати порівняльну характеристику навчальним планам різних вищих навчальних закладів. Розкрити проблему формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів початкової школи.

Отримані результати. Проведення експериментального етапу дослідження вимагало з'ясування відповідності і реальних можливостей змісту і структури процесу підготовки вчителів початкових класів щодо формування у них професійно-педагогічної культури. З цією метою було проведено аналіз чинних навчальних планів, програм та навчальних курсів факультетів підготовки вчителів початкових класів за спеціальністю 6.010100 – “Початкове навчання”.

Аналіз навчальних планів виявив розподіл навчальних годин між дисциплінами психолого-педагогічного і культурологічного циклів, який представлено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Розподіл навчальних годин за циклами підготовки вчителів початкових класів

Цикл підготовки	Обсяг академічних годин та кредитів за циклами
Гуманітарна і соціально економічна підготовка	1890/35
Природничо-наукова підготовка	1836/34
Професійно-педагогічна та практична підготовка	5562/103 з них: 1890/35 – на вибірккову частину ОПП 756/14 – на різні види практики
Загальна кількість навчальних годин – 9288 або 172 кредита	

Як бачимо, найбільший обсяг часу за навчальними планами припадає на предмети професійно орієнтованого психолого-педагогічного циклу – 5562 навчальні години, або 185 робочих тижнів. Тобто на дисципліни психолого-педагогічного циклу за навчальними планами відводиться майже вдвічі більше, ніж на предмети гуманітарної і природничої підготовки (1890 годин і 1836 годин відповідно). Отже, стверджувати, що навчальних годин недостатньо для формування у майбутніх учителів початкової школи професійно-педагогічної культури на матеріалі професійно-педагогічної і практичної підготовки немає підстав.

Педагогічна практика є складовою і обов'язковою частиною професійної підготовки фахівців. Освітньо-професійна програма підготовки бакалаврів визначає такі види практичної підготовки та мінімальний навчальний час на кожен її вид:

- польова практика проводиться у II семестрі протягом двох тижнів. Завданням цієї практики є поглиблення знань про рослинний і тваринний світ даної місцевості, навчання студентів використовувати набуті знання у процесі викладання у початкових класах природознавства;
- педагогічна практика в дитячих таборах проводиться у IV семестрі протягом 4-х тижнів з метою вироблення у студентів умінь організовувати дитячий колектив, організовувати різні види діяльності дітей за інтересами, відповідально ставитись до безпеки їх життєдіяльності, застосовуючи знання з дисциплін психолого-педагогічного циклу;
- позакласна та позашкільна освітньо-виховна практика проводиться без відриву від навчання у III семестрі протягом всього семестру на базі знань з вступу до спеціальності, загальних основ педагогіки, теорії виховання та окремих методик;
- спостереження за навчально-виховною роботою вчителя початкових класів проводять протягом 4 тижнів у V семестрі з метою підготовки студентів до вивчення досвіду вчителя початкових класів з питань адаптації дітей до умов

життєдіяльності і роботи в умовах школи, планування та організації навчально-виховного процесу, психолого-педагогічного вивчення дитини, роботи з батьками тощо;

- навчально-виховна практика в школі проводиться у VI семестрі протягом 6 тижнів під керівництвом педагога, методиста кафедри та вчителя з метою вироблення у студентів первинних професійних умінь з різних видів діяльності: навчальної, виховної, соціальної, діагностичної, методичної;
- виробнича (стажистська) педагогічна практика проводиться в VII семестрі протягом 8 тижнів з метою набуття досвіду організації цілісної професійної діяльності у навчанні і вихованні учнів початкових класів.

Як бачимо, у цілому на педагогічну практику за навчальним планом відводиться 756 навчальних годин або 25 робочих тижнів. У разі потреби навчальний заклад може планувати перед літньою і переддипломною практикою проведення семінарів-практикумів з підготовки студентів до запланованих видів практики, виділивши 30-36 годин із загальної кількості, передбачених на даний вид практики. Послідовність всіх видів практики відображено в таблиці 2.

Таблиця 2.

Види педагогічної практики за навчальним планом підготовки вчителів початкових класів

Курс	Вид педагогічної практики	
	семестр	тривалість
I	II семестр, польова практика	Липень місяць, 2 тижні.
II	III семестр	2 тижні.
III	III семестр	Протягом семестру, 4 тижні.
IV	V семестр	Вересень місяць, 4 тижні.
V	VI семестр	Листопад-березень, 6-8 тижнів.

Таким чином, аналіз навчальних планів для спеціальності “Початкове навчання” засвідчив, що за цим напрямком підготовки вчителів початкових класів також є реальні передумови для формування в них професійно-педагогічної культури в процесі підготовки до професійної діяльності, не виходячи за межі діючих навчальних планів.

Наступний крок був спрямований на визначення наявності і змісту завдань з формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя у програмах педагогічної практики. Слід зауважити, що на сьогодні відсутні програми з педагогічної практики, затверджені МОН і рекомендовані всім ВНЗ (стандарти початкової освіти). Тому нами були проаналізовані програми двох ВНЗ (Південноукраїнський національний державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського і Криворізький державний педагогічний університет), де проводився основний експеримент. Результати цього аналізу представлено в таблиці 3.

Із змісту таблиці бачимо, що у програмах усіх видів педагогічної практики, які впроваджені у навчальний процес Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського і Криворізького державного педагогічного університету, відсутні завдання, які спрямовані на визначення або формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів початкової школи. Всі завдання, що передбачені програмою педагогічної практики, спрямовані на актуалізацію знань студентів із педагогіки, психології, окремих методик, накопичення досвіду роботи з учнями, навчальною документацією, формування умінь щодо планування навчальної роботи, розробки змісту уроку та методики його проведення. Питання щодо цілеспрямованого спостереження за професійно-педагогічною культурою вчителя, особливостей її прояву в організації і змісті його професійної діяльності завданнями педагогічної практики не передбачено.

Порівняльний аналіз змісту програм з педагогічної практик ПДПУ та КДПУ

Курс	Завдання за програмою практики
I	<p>ПДПУ.</p> <p>Польова практика. Завданням цієї практики є поглиблення знань про рослинний та тваринний світ даної місцевості, використання набутих знань у викладанні природознавства.</p> <p>Соціально-педагогічна практика. Вивчити особливості роботи соціального педагога в мікрорайоні. Проводити заняття за інтересами з урахуванням напряму спеціалізації. Розробити соціальний паспорт мікрорайону.</p> <p>КДПУ</p> <p>Пасивна педагогічна практика. Ознайомитись із роботою вчителя початкової школи. Провести виховні заходи за планом учителя. Визначити та написати характеристику класу. Спостереження за навчально-виховною роботою вчителя початкової школи.</p>
II	<p>Практика ПДПУ. Ознайомитись із системою виховної роботи в таборах відпочинку. Скласти план виховної роботи з групою (загоном) на зміну. Підготувати та провести масовий виховний захід згідно із загальним планом роботи оздоровчого табору.</p> <p>Практика КДПУ. Виховна (III курс) – у літніх оздоровчих таборах, на шкільних майданчиках, у позашкільних закладах, у комісіях у справах неповнолітніх і т. п. Провести заліковий виховний захід.</p>
III	<p>Практика ПДПУ. Ознайомитись із функціями вчителя початкової ланки. Провести серію уроків, залікові виховні заходи. Вивчення особистості учня; складання психолого-педагогічної характеристики на нього; розробка психолого-педагогічного аналізу уроку вчителя-предметника. Планувати свою діяльність, розробляти конспекти уроків із урахуванням сучасних вимог, індивідуальних особливостей учнів;</p> <p>Практика КДПУ. Відповідно до вимог ступеневої освіти студенти 4 курсу проходять практику в 1-3-х класах. Зміст практики полягає у поглибленні вивчення спеціальних методик, педагогіки і психології, методики виховної роботи, формуванню умінь навичок, застосуванні отриманих знань у практичній діяльності вчителя початкової школи.</p>
IV	<p>Педагогічна практика ПДПУ. Вивчення колективу; складання психолого-педагогічної характеристики на колектив класу. На випускному курсі студенти проходять практику в 2-4 класах. На 5-му курсі завершується підготовка студентів зі спеціальності “вчитель початкової школи”. У цей період перевіряється готовність майбутнього вчителя до практичної діяльності у школі.</p> <p>Педагогічна практика КДПУ. Студент самостійно виконує всі обов’язки вчителя-предметника і класного керівника. Студенти-практиканти дублюють класного керівника та зобов’язані проводити позакласну роботу у закріпленому класі; вивчати документацію школи і брати участь у засіданнях педради, методичних семінарах, нарадах. Ознайомитись із особовими справами учнів, плануванням виховної роботи класного керівника, школи; скласти індивідуальний план роботи на весь період практики.</p>

Для виявлення наявності питань, щодо висвітлюють проблеми професійно-педагогічної культури у змісті навчальних дисциплін нами був проведений аналіз складових методичної роботи психолого-педагогічних кафедр ПДПУ та КДПУ.

Аналіз інформації, одержаної за результатами роботи, показав, що на всіх кафедрах, що забезпечують викладання предметів професійно орієнтованого психолого-педагогічного циклу, є в достатній кількості робочі програми із навчальних дисциплін, які щорічно оновлюються і доповнюються.

Так, на кафедрі педагогічних технологій початкової освіти початкового навчання Південноукраїнського педагогічного університету ім.К.Ушинського є навчальні плани та робочі програми з усіх навчальних дисциплін. На допомогу студентам-практикантам розроблені методичні рекомендації зі складання календарних і поурочних планів роботи, формування пізнавальної самостійності школярів з наданням зразків розробок уроку, сценаріїв різноманітних виховних заходів тощо.

Перелік навчальних дисциплін, які передбачені навчальним планом для спеціальності “Початкове навчання” і вивчаються протягом чотирьох років підготовки вчителів початкових класів, дозволяє стверджувати, що він є достатнім для формування у них професійно-педагогічної культури.

Зокрема до переліку цих дисциплін входять: вступ до спеціальності, загальні основи педагогіки, теорія виховання, дидактика, педагогічна майстерність, історія педагогіки, методика виховної роботи у школі, школознавство, основи наукових досліджень, педагогічні технології початкової освіти тощо.

Проте аналіз змісту навчальних і робочих програм із цих дисциплін виявив, що вони не мають цілеспрямованої орієнтації на формування у майбутніх учителів професійно-педагогічної культури. Немає такої спрямованості і у змісті завдань, які рекомендовано студентам для самостійної роботи, для виконання науково-дослідних робіт.

Отже, можна констатувати, що, з одного боку, за обсягом часу в процесі психолого-педагогічної теоретичної і практичної підготовки є реальні передумови для формування професійно-педагогічної культури у майбутніх учителів початкових класів. З іншого – у змісті цієї підготовки така мета не виокремлюється і, відповідно не досягається.

Цей висновок підтверджується результатами вивчення обізнаності студентів-випускників і вчителів, які працюють у початкових класах, щодо сутності професійно-педагогічної культури вчителів початкової школи. У змісті підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності даний підхід відтворюється у критичному осмисленні фактів, в яких представлено практичний досвід навчання і виховання дитини в умовах початкової школи, обставин, що сприяли створенню такого досвіду, його цінності для минулого часу, теперішнього і майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барабанщиков А.В. Проблемы педагогической культуры преподавателей вузов (к вопросу о сущности педагогической культуры) // Советская педагогика, 1981. – №1. – С.71-78.
2. Болотов В.А., Исаев Е.И., Слободчиков В.И., Шайденко Н.А. Проектирование профессионального педагогического образования // Педагогика. – 1997. – №4. – С. 66-72.
3. Бондаревская Е.В. Педагогическая культура как общественная и личная ценность // Педагогика. – 1999. – № 3. – С. 37-43.
4. Васильева М.П. Формирование коммуникативных умений как компонента педагогической культуры будущего учителя: Автореф. дис. ...канд.пед.наук: 13.00.04. – Харьков, 1996. – 16 с.
5. Видт И.Е. Педагогическая культура: становление, содержание и смыслы // Педагогика. – 2002. – №3. – С. 3-6.
6. Лосев А. Ф. Знак, символ, миф. // Труды по языкознанию. – М.:Изд-во МГУ, 1981. –234с.
7. Фалько Л.П. Подготовка будущего учителя начальных классов к диагностической деятельности в процессе обучения математике: Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.08. – Омск, 2004. – 18 с.
8. Хомич Л.О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1998. – 443л. – Бібліогр.: с.377-408.

Пальшкова И.А.

ПРОБЛЕМА ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

В статье проанализированы учебные планы по подготовке учителей начального звена, дана сравнительная характеристика учебных планов различных высших учебных заведений; раскрыта проблема формирования профессионально-педагогической культуры будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая культура, учителя начальных классов, профессиональное образование, процесс подготовки учителей начальной школы.

Palshkova I. O.

THE PROBLEM OF TRAINING OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS THE PROCESS OF FORMING VOCATIONAL TEACHING CULTURE IN HIGH SCHOOL

In the article curricula are analysed from preparation of teachers of initial link, comparative description to the curricula of different higher educational establishments is given; the problem of forming of professionally-pedagogical culture of future teachers of initial school is exposed.

Key words: professionally-pedagogical culture, teachers of initial classes, trade education, pedagogical education, process of preparation of teachers of initial school.

УДК 371.132

Серьожникова Р.К.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТІ НЕПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглядається професійна самоактуалізація майбутнього викладача економіки як процес, спрямований на усвідомлення власних професійно значущих індивідуально-креативних особливостей, адекватний і активний прояв їх у навчальній, квазіпрофесійній і навчальній професійно-педагогічній діяльності з урахуванням вимог, що ставляться майбутнім фахівцем у творчій професійно-педагогічній діяльності.

Ключові слова: професійна самоактуалізація, майбутній викладач економіки, університет непедагогічного профілю, креативний менеджмент навчання.

Постановка проблеми. Як і вся вища школа, університет непедагогічного профілю стоїть перед необхідністю пошуку шляхів підвищення якості професійно-педагогічної освіти. Знахідкою реформування вищої освіти університету непедагогічного профілю є підготовка майбутніх викладачів профільних дисциплін, однією із особливостей якої є бінарна (В. Козаков) [2] професійно-педагогічна освіта, для котрої характерні різні мотивація студентів, а також різні види і рівні розвитку здібностей особистості. Активний пошук нових резервів підготовки майбутніх викладачів, у тому числі економіки, й кардинальні зміни у професійній освіті вітчизняної вищої школи відповідно до Болонської угоди спрямовують процес удосконалення її змісту на засадах нової варіативної професійно-педагогічної підготовки в університетах непедагогічного профілю.

Це вимагає переосмислення парадигми освіти й переходу від традиційної, так званої адаптивно-дисциплінарної моделі навчання, на розвиваючі освітні технології. Метою навчально-професійного процесу стає не просто досягнення певного рівня знань-умінь-навичок за окремою дисципліною, але важливе створення умов щодо розвитку, які будуть сприяти саме розвитку (саморозвитку) у студента психічних (креативних, рефлексивних, суб'єктивних і інших) новотворів.